

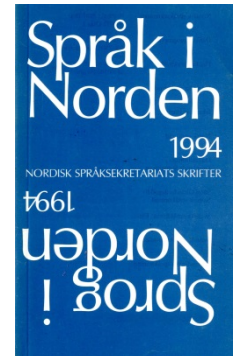
Sprog i Norden

Titel: Drop sproget, dyrk indholdet. Om fremtidens nordiske sprogsamarbejde

Forfatter: Henrik Hagemann

Kilde: Sprog i Norden, 1994, s. 109-114

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språksekretariat

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Drop sproget, dyrk indholdet

Om fremtidens nordiske sprogsamarbejde*

Af *Henrik Hagemann*

Indledningsvis: Jeg er ikke her i kraft af mit daglige arbejde for Nordisk Råds Danske Delegation, og delegationen har ikke noget ansvar for det, jeg siger her; det har alene jeg. Jeg har sagt ja til at udtale mig på baggrund af min mangeårige deltagelse i det nordiske sprogsamarbejde i forskellige sammenhænge: Modersmålslærerforeningerne, Dansk Sprognævn og Foreningen Norden, for nu at nævne de vigtigste. Det er altså ikke et specielt politisk forankret indlæg, jeg kommer med.

Jeg skal også sige, at jeg agter at koncentrere mig om nabo-sprogsproblemer ud fra en sproglig afgrænsning, ikke en geografisk. Det er altså forholdet mellem dansk, norsk og svensk, der er mit ærinde. Med den sammensætning, vort panel har, er jeg helt tryk ved, at andre tager sig af de ikke-skandinaviske sprog.

Mit udgangspunkt er, at der foregår en masse godt sprogsamarbejde i ministerrådets regi. Nordisk Sprogsekretariat og Nordisk Sprog- og Informationscenter er effektive institutioner, Nordplus, Nordplus-junior og Nordmål er programmer, som er til åbenlys glæde for mange mennesker. Når der derfor i det følgende kommer kritiske bemærkninger og forslag til måske lidt anderledes tænkning i nogle henseender, bør de således ses i lyset af, at der faktisk foregår en masse godt.

Nordisk sprogpolitik

I de enkelte nordiske lande har vi god tradition for at føre sprogpolitik. Men vi har en meget beskedent tradition for at formulere denne politik udtrykkeligt, for den er og har været så selvfølgelig, at det måske ville være komisk, om vi satte ord på den. Egentlig sprogpolitik vil sige, at centralmagten ved lov-

*) Indlæg holdt på Nordisk Ministerråds uddannelses- og forskningskonference i Lund, 3.-4. februar 1994.

givning fastsætter, hvad der er et lands officielle sprog, og fx hvad der er undervisningssprog i skolen. Vi er af vor historie så heldigt stillet, at vore sprogrænser i Norden stort set følger vore landegrænser. Derfor står der ikke noget i den danske grundlov om, at dansk er Danmarks officielle sprog, og der står heller ikke noget i lov om folkeskolen om, at undervisningssproget er dansk. De fleste danske ville nok føle det komisk, om man fandt på at skrive den slags ind i lovteksten, men ikke desto mindre er det vor sprogpolitik, at dansk er Danmarks officielle sprog, hvis nogen skulle have glemt det i disse tider. Frankrig og også Spanien og Italien er gode eksempler på lande, der har forsøgt at føre en centralistisk sprogpolitik, som bevidst skal styrke udviklingen af et sproget samfund. Den slags lykkes tilsyneladende bedst der, hvor de centralistiske bestræbelser foregår i sammenhæng med en ideologi, der har kunnet accepteres bredt, i Frankrig friheds-, ligheds- og broderskabsideologien fra revolutionen i 1789. Hos os i Norden er det vel kun Finland, der har egentlige grundlovsbestemmelser om sproget.

I Norden er nationalsprogene ikke truet på nogen måde som dagligsprog, men på visse fagområder, især tekniske, ser det risikabelt ud - og det er altså ikke EF's skyld, men den almene internationaliserings. Så det kan godt være, vi snart skal til at formulere national sprogpolitik i de enkelte nordiske lande. Det ville ikke være urimeligt, om vi gjorde det i fællesskab.

Nabosprog eller nabolandskultur i skolernes undervisning

Vi har i de nordiske lande en vis officiel sprogpolitik i skolen, når det drejer sig om nabosprogene. Vi har på grundlag af Helsingforsaftalen og Kulturaftalen i alle landene bestemmelser om, at undervisning i nabolandenes sprog og kultur skal indgå i skolens arbejde. Men spørgsmålet er, hvordan dette realiseres. Et sammenfattende svar er, at det mildt sagt realiseres særdeles ujævnt. Hvorfor?

Min påstand er, at nabosprogsundervisning i skolen er nøjagtig lige så uinteressant som undervisning i eget sprogs grammatik. Nabosprogsundervisningen er gået fallit som sprogundervisning betragtet. Svensk supinum eller den norske

jamveksregel har ikke den store offentlige værdi i nabolandene, for nu at karikere lidt.

Udgangstesen for nabosprog er, at vi forstår nabosprog, når vi har brug for det.

Alt for længe har filologerne (jeg er selv filolog) direkte eller indirekte været styrende for nabosprogenes placering i skolen. Af høflighed har de været placeret som en del af modersmålsundervisningen, men med alt for stor vægt på problemstillinger, som er interessante for filologer, ikke for skoleelever. Dette ses bl.a. af et pilotprojekt om undervisningsmidlerne til brug for nabosprogsundervisningen og skolens tekstanalogier, som lektor Kristian Kjær for nylig har gennemført for Nordisk Sprogsekretariat.

Vore lærere i skolen er loyale embedsmænd. De følger i høj grad de godkendte undervisningsmidlers anvisninger, og derfor lider de ofte nederlag. Problemet hænger uløseligt sammen med en kynisk vurdering af, hvorfor vi har brug for nabosprogsundervisning. Den slags didaktiske overvejelser gør skoleelever sig ganske præcist, dog uden at bruge så fine ord, som jeg bruger her.

Mit radikale forslag er derfor, at vi i fremtiden dropper sprogundervisningen som *sprogundervisning* helt. Skolen bør i stedet bredt inddrage nabolandskultur i vid forstand. Lærerne og eleverne skal have det nordiske inden for horisonten. Så kommer sprogforståelsen nogenlunde af sig selv. Igen: Vi forstår nabosprog, når vi har brug for det.

Dette fører mig så til følgende betragtninger og forslag: Indholdsbestemmelserne i skolens fag må i alle relevante fag, og det er ikke bare modersmålet, indeholde fordringer om, at nordisk stof indgår i undervisningen.

Lærerne i skolen må bibringes forudsætninger for at bruge stoffet. Det nordiske stof må være inden for også lærernes horisont. Jeg siger dette ganske skarpt, fordi det er så vigtigt. I dag er skolen den eneste kulturbærende institution i vore samfund, der kan sætte en fælles dagsorden for os. Radio og fjernsyn er blevet decentraliseret, dereguleret og kommercialiseret i alle de nordiske lande, og folk kan modtage en masse forskellige kanaler; derfor er radio og fjernsyn slet ikke længere samme danner

af fællesskab som tidligere. I Danmark ved vi mere om livet på en amerikansk politistation end om Gamla Stan i Stockholm. Selv tv-stationer, som har det nordiske som en formel forpligtelse, gør meget lidt ud af det. Det er ikke fjernsynet, der giver os det nordiske som en del af et fællesskab.

Supplementer til eksisterende efteruddannelsesprogrammer
Nordplus og Nordmål er som allerede sagt fortræffelige programmer, men de trænger til 3 vigtige supplementer.

Det ene er læreruddannelsen. Nordmål medtager udmærket efteruddannelse af lærere i grundskolen og den videregående skole, og programmet medtager efteruddannelse af læreruddannere. Et sted, som man imidlertid svigter, er uddannelsen både af lærere til folkeskolen og af lærere til gymnasieskolen, som vi siger i Danmark. Jeg vil gå så vidt som til at sige, at i hvert fald Danmark ikke lever op til sine forpligtelser efter den nordiske kulturaftale. Det skyldes en naiv form for liberalisme, hvor uddannelsernes indhold overlades til for folkeskolelærernes vedkommende den enkelte uddannelsesinstitution, for gymnasielæreruddannelsen til den enkelte studerende. På Københavns Universitet har man i adskillige år kunnet blive cand.mag. i faget dansk uden noget som helst litterært eller sprogligt stof fra nabolandene. Det er uantageligt. I min rektor-tid ansatte jeg ikke nogen medarbejdere med den art begrænsninger, men jeg er bange for, jeg stod forholdsvis alene. Min opfordring er, at Nordmål må arbejde med de nationale myndigheder for at styrke nabolandsstoffet i læreruddannelserne.

I den forbindelse vil jeg gøre opmærksom på, at studieophold i nabolandene er af uvurderlig betydning. Det stimuleres i nogen udstrækning af Nordplus. Men Nordplus-ordningen er først og fremmest til gavn for uddannelsen på universiteterne af lærere til gymnasieskolen. Nordisk Råds Kulturudvalg har flere gange opfordret Nordisk Ministerråd til at gøre noget ved spørgsmålet om korte studieophold i et naboland som led i uddannelsen af lærere til folkeskolen. Fondet for Dansk-Norsk Samarbejde har gjort en pionerindsats ved sine kurser for lærer-studerende på Lysebu og Schæffergården, og Fondet for Dansk-Svensk Samarbejde har støttet en tilsvarende virksom-

hed i mindre omfang på Hässelby. De folk, som deltager i disse kurser, får det nordiske inden for deres horisont. Det er min klare erfaring, at de er god surdej i skolens brød, eller sagt mere teknokratisk: Spredningseffekten og langtidseffekten er stor. Nordisk Ministerråd bør snart tage opfordringen fra Nordisk Råds Kulturudvalg om disse kortvarige studieophold alvorligt.

Det andet er en regulær påvirkning af de nationale skolemyndigheder med henblik på en bedre og mere kvalificeret placering af det nordiske stof i undervisningen. Der kunne passende tages afsæt i den rekommendation, som Nordisk Råd har vedtaget om Projekt Nordliv i anledning af Kalmarunionens 600-års jubilæum. Men det kan foldes meget længere ud. Der ligger en tendens i tiden i forlængelse af den tiltagende internationalisering, som går ud på, at man i forbindelse med sit skoleforløb skal have mulighed for en studietur til udlandet. Gerne som led i en udveksling med en udenlandsk skole. Der ligger en anden tendens, som bl.a. kan aflæses af Maastrichtdebatten og det, der fulgte efter, og som går ud på at fordybe sig mere i det nære og kendte. I Norden betyder det at rette blikket mod naboerne. Det er en tendens, vi i det nordiske kan gøre til en politisk viljesakt, hvis man vil. F.eks. kunne det gøres til et vilkår for at kaste sig ud i de mere eksotiske (og meget nyttige) studieture sydpå, at man forlods så at sige øvede sig i udveksling og studieture sammen med et nordisk naboland. Det vilkår kunne gælde både i folkeskolen og i den videregående skole. Jeg tror, der er en stigende interesse og stemning herfor blandt både elever, lærere og forældre. Jeg tror også, at det, der kaldes synergieffekten heraf både på det nordiske indhold i fagene og i anvendelsen af nabosprogene ville være særdeles målelig.

Et tredje indholdspunkt gælder journalist- og medieuddannelserne. Pressefolks, og især nyhedsjournalisters viden om nordiske forhold er så ringe, at de ikke har forudsætninger for at udvælge nyhederne kvalificeret og relevant. Jeg skal ikke diskutere nyhedskriterier generelt, men jeg vil fremdrage det mest frapperende eksempel, som givetvis ikke skyldes uvilje, men uvidenhed. Søndag den 16. januar afholdt Finland første runde af præsidentvalget. Som alle her ved, blev resultatet en sensation. Det endelige resultat forelå kl. 21.41 dansk tid. Den

udvidede tv-avis på DR-TV kl. 21 til 21.45 omtalte ikke med et ord valget. Det kan kun skyldes, at journalisterne ikke ved, at Finlands præsident er Nordens mest magtfulde enkeltperson - de danske journalister har troet, det drejede sig om valg af en repræsentativ figur, og journalisterne har tilsyneladende heller ikke vidst, at Finlands politik i forhold til Rusland styres suverænt af præsidenten, og at den spiller en rolle også for lille Danmark. Morale: Det er igen indholdet i uddannelsen, der er vigtigt.

Afslutning

Endelig vil jeg synge en sang, jeg har sunget så ofte før: Vi kan kun føre nordisk sprogpolitik som en del af en større kulturpolitik. Og kulturpolitikken er at vedkende sig en nordisk ideologi. Derfor er det glædeligt, at statsministrene har sat det kulturelle samarbejde øverst på dagsordenen i det videre officielle samarbejde. Det kulturelle samarbejde skal styrke den nordiske bevidsthed - og det gør det for dem, der nyder godt af det kulturelle samarbejde. På to områder står vi imidlertid på samme stadiet som for 20 år siden: Problemerne med at få lov at høre radio og se tv fra nabolandene er stadig uløste. Det fællesnordiske bogmarked er stadig en skøn drøm.

Når kultursatsningen får held til at placere det nordiske bedre, vil sprogproblemerne blive mindre. Derfor: Drop nabo-sprogsundervisningen som *sprogundervisning* i skolen. Styrk det nordiske indhold. Styrk det nordiske indhold i uddannelser og medier. Så bliver sprogfællesskabet automatisk større.